

**VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBA
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS**

Biudžetinė įstaiga, Savanorių pr. 2, LT-03116 Vilnius, tel.: (8 5) 271 9305 / 233 1352,
faks.: (8 5) 271 9306/233 1365/271 7344, el. p. dvks@vsat.vrm.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188608252

TVIRTINU
Valstybės sienos apsaugos tarnybos
prie Lietuvos Respublikos
vidaus reikalų ministerijos
vadas

Rustamas Liubajevs
2024 m. gruodžio d.

**VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBOS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS
VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS MAŽOS VERTĖS, NESKELBIAMOS APKLAUSOS
BŪDU VYKDOMŲ, VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ORGANIZAVIMO KORUPCIJOS
PASIREIŠKIMO TIKIMYBĖS NUSTATYMO IŠVADA**

Nr.
Vilnius

Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) Imuniteto valdyba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas) 10 straipsniu bei atsižvelgdama į Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo ir jo atlikimo tvarkos rekomendacijas, patvirtintas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2021 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 2-246 „Dėl Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo ir jo atlikimo tvarkos rekomendacijų patvirtinimo“, atliko VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo srityje korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą bei vertinimą.

Atliekant korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą, buvo vertinami teisės aktai, reglamentuojantys VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo sritį bei analizuojami vykdomi procesai.

Analizės ir vertinimo tikslas – nustatyti veiklos sritį veikiančius išorinius, vidinius ar individualius rizikos veiksnius (sąlygas, įvykius ar aplinkybes), galinčius sudaryti prielaidas atsirasti korupcijai, ir prireikus parengti bei įgyvendinti prevencijos priemones analizės ir vertinimo metu nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams valdyti ar pašalinti.

Analizuotas objektas – VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo vykdomo procesas.

1. Viešojo sektoriaus subjektas, kuriame atliktas KPT nustatymas (veiklos sritis (-ys), kurioje (-iose))	Korupcijos pasireiškimo tikimybės (toliau – KPT) nustatymas buvo atliktas VSAT šioje srityje – VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimas.
---	---

buvo atliekamas korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, jos (-ų) trumpas aprašymas).	KPT atliktas VSAT iniciatyva, vadovaujantis Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas) 10 straipsniu, atsižvelgiant į Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo ir jo atlikimo tvarkos rekomendacijas, patvirtintas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2021 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 2-246 „Dėl Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo ir jo atlikimo tvarkos rekomendacijų patvirtinimo“, bei VSAT vado 2024 m. birželio 11 d. sprendimu Nr. 13-3710.					
2. Asmenys (subjektai), atlikę viešojo sektoriaus subjekto KPT nustatymą	VSAT Imuniteto valdybos Pirmojo skyriaus vyriausiasis tyrėjas Valdas Rudzinskas					
3. Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo pradžios ir pabaigos laikas. Analizuotas laikotarpis.	KPT vertinimas pradėtas 2024-10-01, baigtas 2024-12-12. Analizuotas laikotarpis nuo 2022-01-01 iki 2024-10-01.					
4. Nustatytos rizikos, jų lygiai, suskirstymas pagal svarbą Rizikos formuojamos pagal trijų punktų taisyklę: JEIGU <prielaida> TAI <įvyks> TODĖL <poveikis VSAT>						
POVEIKIS	Katastrofinis	5	10	15	20	25
	Kritinis	4	8	12	16 R1.1	20
	Pastebimas	3	6 R1.2	9	12	15
	Žemas	2	4 R1.3	6	8	10
	Nereikšmingas	1	2	3	4	5
		Labai žema	Žema	Vidutinė	Aukšta	Labai aukšta
TIKIMYBĖ						
4.1. Raudonas rizikingumo lygis (žemėjančia tvarka nuo didžiausio balo)	VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo srities rizika R1.1 – Jeigu organizuojant viešuosius pirkimus labai skubama ir (arba) nepadaroma išsami pirkimo poreikio analizė (ar paslauga (prekė) būtina VSAT), išsami tiekėjų, vykdytojų rinkos analizė, atsiranda rizika ir galimybė organizuoti neskaidrius pirkimus, proteguojant konkrečius tiekėjus, vykdytojus, todėl gali būti išigyjamos netinkamos kokybės prekės, paslaugos bei galima neigiamą įtaką VSAT įvaizdžiui ir reputacijai. P = 4; T = 4. Rizikos lygis: R = TxP; R2.1 = 16					

	<p>Rizikos galimas (hipotetinis) poveikis vertinamas kaip kritinis, kai aiškinantis aplinkybes ilgėja atliekamų funkcijų laikas bei padaroma didelė žala VSAT reputacijai.</p> <p>Tikimybė vertinama kaip aukšta, nes analizuotu laikotarpiu buvo gauta pretenzijų vykdant pirkimo procedūras (korupcinio pobūdžio atvejų nenustatyta).</p>
<p>4.2. Geltonas rizikingumo lygis (žemėjančia tvarka nuo didžiausio balo)</p>	<p>VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo srities rizika</p> <p>R1.2 – Jeigu bus nepakankama viešųjų pirkimų vidaus kontrolė ir nevaldomi interesų konfliktai, galimas piktnaudžiavimas procedūromis, šališki darbuotojų, atsakingų už viešųjų pirkimų inicijavimą, organizavimą ar vykdymą, sprendimai, todėl bus neracionaliai naudojami biudžeto asignavimai bei galima neigiama įtaka VSAT įvaizdžiui ir reputacijai.</p> <p>P = 3; T = 2. Rizikos lygis: R = TxP; R1.2 = 6</p> <p>Rizikos galimas (hipotetinis) poveikis vertinamas kaip pastebimas, nes gali būti patiriama papildomų ir (ar) biudžete nenumatytų finansinių išlaidų, skiriama daugiau nei įprastai laiko aiškinti įvykių aplinkybėms bei padaroma žala VSAT reputacijai.</p> <p>Tikimybė vertinama kaip žema, nes analizuotu laikotarpiu šioje veiklos srityje nebuvo fiksuota korupcinio pobūdžio atvejų.</p>
<p>4.3. Žalias rizikingumo lygis (žemėjančia tvarka nuo didžiausio balo)</p>	<p>VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo srities rizika</p> <p>R1.3 – Žema viešųjų pirkimų projekto dalyvių kompetencija. Daliai darbuotojų, kuriems priskirtos viešųjų pirkimų proceso dalyvių funkcijos, šios funkcijos nėra pagrindinės.</p> <p>Dėl teorinių ir praktinių žinių trūkumo, kompetencijos stokos viešųjų pirkimų srityje gali būti nesilaikoma teisės aktų, reglamentuojančių viešųjų pirkimų vykdymą.</p> <p>Rengiant pirkimo dokumentus trūksta specifinių žinių, todėl tokie darbuotojai gali būti lengviau paveikiami neteisėtos įtakos bei galima neigiama įtaka VSAT įvaizdžiui ir reputacijai.</p> <p>P = 2; T = 2. Rizikos lygis: R = TxP; R1.3 = 4</p> <p>Rizikos poveikis vertinamas kaip žemas, nes tikimybė vertinama kaip žema, nes analizuotu laikotarpiu šioje veiklos srityje nebuvo fiksuota korupcinio pobūdžio atvejų.</p>
Kita informacija	
<p>5. Pasiūlymai dėl nustatytų rizikų mažinimo priemonių taikymo</p>	<p>Siūlomos rizikų mažinimo ir nustatytų jų veiksmų pašalinimo priemonės viešųjų pirkimų srityje:</p> <p>1. Atlikti interesų konflikto prevencijos pareigų vykdymo patikrinimą ir nustatyti, ar viešuosiuose pirkimuose priimant sprendimus dalyvavę darbuotojai tinkamai vykdė savo pareigas pranešti, deklaruoti apie interesų konfliktus ir nusišalinti.</p>

	<p>2. Pateikti rekomendacijas dėl nešališkumo deklaracijų ir konfidencialumo pasižadėjimų pasirašymo visiems darbuotojams, kurie neprivalo Viešųjų ir privačių interesų deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka deklaruoti privačių interesų, tačiau bet kokia forma dalyvauja vykdant pirkimo procedūras (pasirašo, peržiūri, derina ar tvirtina dokumentus).</p> <p>3. Inicijuoti teisės aktų tikslinimą dėl pirkimų procese dalyvaujančių asmenų funkcijų ir atsakomybių nustatymo.</p> <p>4. Papildyti Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės taisyklės, patvirtintas VSAT vado 2021 m. birželio 21 d. įsakymu Nr. 4-210 „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės taisyklių patvirtinimo“:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aiškiau detalizuoti reikalavimus dėl rinkos tyrimo atlikimo ir su tuo susijusių dokumentų ir informacijos išsaugojimo; - nustatyti viešųjų pirkimų kontrolės procedūras ir atsakingus darbuotojus. <p>5. Apsvarstyti galimybę, kiek galima labiau centralizuoti mažos vertės iki 10 000 eurų pirkimų vykdymą.</p> <p>6. Peržiūrėti pirkimų organizatorių sąrašą, įvertinti pirkimų organizatorių įvykdomų pirkimų skaičių per kalendorinius metus, išbraukti iš sąrašo darbuotojus, kurie nevykdė arba įvykdė tik kelis pirkimus.</p> <p>7. Organizuoti mokymus viešųjų pirkimų aktualiomis temomis pirkimus inicijuojantiems ir vykdančioms darbuotojams.</p> <p>8. Suplanuoti ir kiek galima dažniau organizuoti įvykdytų, priimtų pirkimų pakartotinę kontrolę.</p> <p>9. Nustatyti pirkimo objekto rizikas ir atsižvelgiant į jas organizuoti šių pirkimų papildomą kontrolę, ar vykdytuose procesuose neįžvelgiama galimų korupcijos apraiškų.</p>
6. Kitos pastabos	Nėra.
7. Priedai	Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo išvados priedas:*
Išvadą parengęs asmuo: (Vardas ir pavardė, pareigos)	<p>VSAT Imuniteto valdybos Pirmojo skyriaus vyriausiasis tyrėjas Valdas Rudzinskas</p> <p>_____</p> <p>(parašas)</p>

*viešai neskelbiama.

**VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBOS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS
VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS MAŽOS VERTĖS, NESKELBIAMOS APKLAUSOS
BŪDU VYKDOMŲ, VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ORGANIZAVIMO KORUPCIJOS
PASIREIŠKIMO TIKIMYBĖS NUSTATYMO ANALIZĖ**

Korupcijos pasireiškimo tikimybės apimtis ir vertinimo metodai

Pagrindas. Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas atliekamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu, Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos ir nustatymo aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) direktoriaus įsakymu Nr. 2-246 „Dėl Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo ir jo atlikimo tvarkos rekomendacijų patvirtinimo“, bei Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) vado 2024 m. birželio 11 d. sprendimu Nr. 13-3710.

Tikslas. Nustatyti veiklos sritį veikiančius išorinius, vidinius ar individualius rizikos veiksnius (sąlygas, įvykius ar aplinkybes), galinčius sudaryti prielaidas atsirasti korupcijai, ir prireikrus parengti bei įgyvendinti prevencijos priemonės analizės ir vertinimo metu nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams valdyti ar pašalinti. Pateikti pasiūlymus, galinčius valdyti ir (ar) mažinti korupcijos riziką.

Objektas. VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo sritis. Pažymėtina, kad šioje korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo analizėje nebus analizuojama viešųjų pirkimų, kurie turi būti atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymu, bei pirkimų, vykdomų vadovaujantis Pirkimų, susijusių su žvalgybinio pobūdžio veikla, tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. 282 „Dėl Pirkimų, susijusių su žvalgybinio pobūdžio veikla, tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Uždaviniai:

1. Nustatyti, ar VSAT vidaus teisės aktai pakankamai aiškiai ir detalai reglamentuoja mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomus viešuosius pirkimus.

2. Nustatyti VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų viešųjų pirkimų teisinio reglamentavimo galimas silpnąsias vietas ir pateikti išvadas bei pasiūlymus.

Atliekant korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą vertinama:

1. VSAT darbuotojų ir viešųjų pirkimų komisijos sprendimų priėmimo diskrecija (teisės ir pareigos).

2. VSAT darbuotojų ir viešųjų pirkimų komisijos veiklos esamas stebėsenos ir kontrolės lygis.

3. VSAT viešųjų pirkimų esamas teisinis reglamentavimas (dokumentavimas, protokolavimas).

Dokumentų rinkimo ir vertinimo metodai:

1. Išorinių ir vidinių teisės aktų ir dokumentų atitikmens, turinio analizė.

2. Išorinių ir vidinių teisės aktų praktinio įgyvendinimo analizė.

3. Veiklos srities procesų ir esamo proceso vykdymo stebėjimas.

4. Viešai prieinamos informacijos (interneto svetainės, informacijos žiniasklaidoje, metodinė medžiaga, sociologiniai tyrimai ir kt.).

Korupcijos pasireiškimo tikimybės analizę atliko:

VSAT Imuniteto valdybos Pirmojo skyriaus vyriausiasis tyrėjas Valdas Rudzinskas.
Kontaktiniai duomenys: tel. 0 707 57302, el. p. valdas.rudzinskas@vsat.vrm.lt.

Analizuojamas laikotarpis:

2022-01-01 – 2024-10-01. Duomenys analizuoti ir vertinti vadovaujantis šiuo laikotarpiu galiojančiais teisės aktais.

VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomų, viešųjų pirkimų organizavimo reglamentavimas:

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (toliau – VPI);

viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017 m. birželio 28 d. įsakymas Nr. 1S-97 „Dėl Mažos vertės pirkimų tvarkos aprašo patvirtinimo“;

viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 1S-93 „Dėl Nešališkumo deklaracijos tipinės formos patvirtinimo“;

VSAT vado 2021 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. 4-210 „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės taisyklių patvirtinimo“ (toliau – taisyklės);

VSAT vado 2022 m. sausio 20 d. įsakymas Nr. K-129 „Dėl 2022 m. viešųjų pirkimų plano patvirtinimo“;

Viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (toliau – VIPIS) VSAT Viešųjų pirkimų skyriaus vedėjo patvirtinti 2023 m. ir 2024 m. planuojamų vykdyti prekių, paslaugų ir darbų pirkimų sąrašai (pirkimų planai);

VSAT vado 2022 m. vasario 14 d. įsakymas Nr. K-388 „Dėl pirkimų organizatorių paskyrimo“ (su vėlesniais pakeitimais).

Mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu viešųjų pirkimų vykdymas

Mažos vertės pirkimas – tai supaprastintas pirkimas, kai prekių ar paslaugų pirkimo numatoma vertė yra mažesnė kaip 70 000 Eur (be pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM)), o darbų pirkimo numatoma vertė mažesnė kaip 174 000 Eur (be PVM).

Neskelbiama apklausa – pirkimo būdas, kai perkančioji organizacija kreipiasi į tiekėjus, kviesdama pateikti pasiūlymus.

VSAT mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu vykdomi, viešieji pirkimai, lyginant su visais VSAT vykdomais viešaisiais pirkimais, finansiškai sudaro tik 2,7 proc. visų pirkimų sumos, tai kasmet vidutiniškai sudaro apie 3 milijonus eurų.

Pavyzdžiui, minėtų viešųjų pirkimų VSAT buvo įvykdyta:

2022 m. – 1233 viešieji pirkimai;

2023 m. – 1217 viešųjų pirkimų;

Iki 2024 m. lapkričio 28 d. – 1024 viešieji pirkimai.

VSAT vykdamas mažos vertės, neskelbiamos apklausos būdu viešuosius pirkimus (toliau – viešasis pirkimas) vadovaujamosi minėtais teisės aktais, reglamentuojančiais viešųjų pirkimų atlikimo tvarką. Viešuosius pirkimus VSAT, be nuolatinės viešųjų pirkimų komisijos, atlieka VSAT Viešųjų pirkimų skyriaus darbuotojai bei pirkimo organizatoriai, paskirti VSAT vado įsakymu. VSAT taisyklėse yra numatyti VSAT viešųjų pirkimų procese ir viešųjų pirkimų vykdymo vidaus kontrolėje dalyvaujantys asmenys (pirkimų iniciatoriai, už pirkimų planavimą, organizavimą ir organizavimo priežiūrą atsakingas asmuo, pirkimo organizatoriai, viešųjų pirkimų komisija, ekspertai, už pirkimo sutarties vykdymą atsakingi asmenys, prevencinę kontrolę atliekantys asmenys, centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos administratorius ir už pirkimų vykdymą naudojantis Centrinės perkančiosios organizacijos elektroniniu katalogu atsakingas asmuo).

VSAT viešųjų pirkimų organizavimo etapai:

prekių, paslaugų ir (ar) darbų poreikio formavimas VIPIS;

pirkimo planavimas;

rinkos tyrimas ir rinkos konsultacija;

pirkimo inicijavimas ir pasirengimas;

pirkimo vykdymas;

pirkimo sutarties sudarymas ir vykdymas.

Prekių, paslaugų ir (ar) darbų poreikio formavimas VIPIS

VSAT reikmėms reikalingų pirkti prekių, paslaugų ar darbų poreikį formuoja pirkimų iniciatoriai. Pirkimų iniciatorius apibendrina pagal poreikį gautą iš padalinio informaciją ir iki kiekvienų metų gruodžio 15 d. per VIPIS Viešųjų pirkimų skyriui (toliau – VPS) pateikia pirkimų poreikį ateinantiems biudžetiniams metams. Minėtas poreikis VIPIS derinamas su iniciatoriaus tiesioginiu vadovu ir padalinio, kurio lėšomis bus atliekamas pirkimas, vadovu. Pirkimų iniciatorius, rengdamas pirkimų poreikio sąrašą, turi atlikti rinkos tyrimą, įvertinti galimybę prekes, paslaugas ir darbus įsigyti naudojantis CPO.LT elektroniniu katalogu, įvertinti, ar ketinamoms įsigyti prekėms, paslaugoms ar darbams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, energijos vartojimo efektyvumo reikalavimai, ir pirkimų pagrindime pateikti siūlymus dėl šių kriterijų taikymo vykdant pirkimą.

Įvertinus esamą teisinę bazę bei vykdomų viešųjų pirkimų praktiką, prekių, paslaugų ir (ar) darbų poreikio formavimo etape išžvelgiamos šios galimos rizikos:

Skaidrumo trūkumas:

Pirkimų poreikis ne visuomet susiejamas su konkrečiais VSAT trumpalaikiais ir ilgalaikiais tikslais, strategijomis.

Planuojant pirkimo sumą, kartais būna neatliktas rinkos tyrimas:

Siūlytina nustatyti, kad pirkimo procedūrą galima būtų pradėti vykdyti tik gavus atlikto rinkos tyrimo duomenis. Tai yra tiekėjų pasiūlymus būtų privaloma pridėti prie pirkimo dokumentų, jei pirkimo suma viršytų 3000 Eur (be PVM).

Pirkimo planavimas

Viešųjų pirkimų skyriaus vedėjas, gavęs per VIPIS sistemą iš pirkimo iniciatorių pirkimų poreikius, vizuotus iniciatoriaus tiesioginio vadovo ir padalinio, kurio lėšomis bus atliekamas pirkimas, vadovo, tvirtina juos VIPIS sistemoje ir įtraukia į metinį viešųjų pirkimų planą. Po to Viešųjų pirkimų skyriaus vedėjas rengia pirkimų suvestinę ir ne vėliau kaip iki einamųjų biudžetinių metų kovo 15 d. ją paskelbia Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (toliau – CVP IS). Atsiradus poreikiui einamaisiais biudžetiniais metais būna tikslinamas pirkimų planas, tuo tikslu pirkimo iniciatorius per VIPIS teikia reikalingų pirkti prekių, paslaugų ar darbų poreikį, kurį patvirtinus, paskelbiamas CVP IS.

Minėtame etape pastebėta, kad itin lengvai keičiami metiniai pirkimų planai.

Siūlytina apsvarstyti ir nustatyti atvejus, kada būtų privaloma plano keitimo iniciatoriams raštiškai motyvuoti pakeitimus.

Rinkos tyrimas ir rinkos konsultacija

Rinkos tyrimas atliekamas formuojant prekių, paslaugų ar darbų poreikį, o pakartotinai rinkos tyrimas atliekamas inicijuojant pirkimą. Tačiau rinkos tyrimas gali būti neatliekamas esant nuo VSAT nepriklausančioms ypatingos skubos aplinkybėms ir poreikiui skubiai atlikti viešąjį pirkimą.

Rinkos tyrimo atlikimas fiksuojamas rinkos tyrimo pažymoje, tačiau minėta pažyma gali būti nerengiama, jeigu pirkimas neviršija 10 000 Eur be PVM.

Po rinkos tyrimo kai kuriais atvejais reikia atlikti konsultaciją su rinkos dalyviais. Konsultacija su rinkos dalyviais – tai papildomas rinkos tyrimo būdas, tačiau tai privaloma tik pirkimų, kurie turi būti skelbiami, išskyrus mažos vertės pirkimų, atveju. Taip pat gali būti organizuojami susitikimai su rinkos dalyviais, kviečiant rinkos dalyvius į VSAT, arba bendraujama elektroninėmis ryšio priemonėmis.

Pirkimo iniciatorius analizuoja gautą informaciją, ją apibendrina ir pateikia VPS, kad informacija CVP IS priemonėmis būtų pateikiama rinkos konsultacijos dalyviams.

Siūlytina, kad VSAT darbuotojai, atlikdami rinkos tyrimus, neapsiribotų vien tik tais pačiais rinkos dalyviais, o ieškotų naujų ekonomiškai naudingų tiekėjų, kartu būtų išvengiama pirkimų iš vieno ar mažo skaičiaus tiekėjų. Užtikrinant naujų rinkos dalyvių įsitraukimą, rekomenduojama esant

galimybei skaidyti pirkimo objektą, tai leistų vykdyti pirkimus turint platesnę tiekėjų apimtį ir naudingą rinkos analizę.

Įvertinus esamas priemones bei pirkimo iniciatorių vykdomus rinkos tyrimus, dažnu atveju pastebimas nepakankamas rinkos išanalizavimas ir manytina, jog šiame etape reikėtų dar daugiau korupcijos prevencijai skirtų priemonių. Būtina detaliau ir aiškiau aprašyti pirkimo iniciatorių veiksmus prekių, paslaugų ir (ar) darbų formavimo poreikio etape, tai galbūt mažintų korupcinio pobūdžio apraiškų galimybę. Pastebėtina, kad papildomas rinkos tyrimas ir naujų tiekėjų paieška skatina sąžiningą ir naudingą konkurenciją.

Pirkimo inicijavimas ir pasirengimas

Pirkimų iniciatorius kiekvieno pirkimo procedūroms atlikti pildo pirkimo paraišką VIPIS programoje, rengia prekių, paslaugų ar darbų techninę specifikaciją, atlieka rinkos tyrimą, taip pat gali organizuoti konsultaciją su rinkos dalyviais.

Atkreiptinas dėmesys, kad vykdant prevencinę kontrolę, būna nustatomi atvejai, kai techninės specifikacijos ne tik derinamos su galimais tiekėjais, bet net ir patys galimi tiekėjai jas parengia, o laimėjus konkursą „atsilyginama“ su pirkimų iniciatoriumi ar (ir) organizatoriumi.

Dėl įvykių, kurių VSAT negalėjo iš anksto numatyti, būtina ypač skubiai įsigyti prekių, paslaugų ar darbų, pirkimo paraiška parengiama ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo nenumatytų aplinkybių atsiradimo. Aplinkybės, kuriomis grindžiama ypatinga skuba, negali priklausyti nuo VSAT.

Paraiška pildoma VIPIS, paraiškoje nurodomos šios pagrindinės pirkimo sąlygos ir informacija:

- detaliai apibūdinamas pirkimo objektas, pirkimo objekto pavadinimas, perkamų prekių, paslaugų ar darbų savybės, kokybės ir kiti reikalavimai, reikalingas kiekis ar apimtis;

- pageidaujama pirkimo sutarties pasirašymo data;

- jeigu paraiška pateikiama dėl pirkimo, apie kurį nebus paskelbta, – siūlomų kviesti tiekėjų sąrašas (ne mažiau kaip 3 tiekėjai, nebent rinkoje nėra daugiau tiekėjų, kurie teiktų reikalingas prekes, paslaugas ar darbus) bei jų rekvizitai, argumentai dėl neskelbiamo pirkimo įrašomi paraiškos kortelėje – papildoma informacija arba įkeliamas papildomas dokumentas.

Atliekant minėto pobūdžio viešuosius pirkimus galima kreiptis į pasirinktą skaičių tiekėjų. Tačiau atsižvelgiant į VSAT siekį racionaliai panaudoti turimas finansines lėšas, užtikrinti viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą ir sudaryti sąlygas konkurencijai vystyti, situacija, kai kreipiamasi į vieną tiekėją, yra vengtina. Įprastai VSAT vykdant viešuosius pirkimus, apklausiami daugiau kaip trys rinkoje esantys tiekėjai, tačiau kai kuriais atvejais apklausiamas ir mažesnis kiekis tiekėjų. Apklausti mažiau kaip tris tiekėjus galima tik tuo atveju, jeigu rinkoje nėra daugiau tiekėjų. Vykdamas viešąjį pirkimą, kreiptis į vieną tiekėją galima tuo atveju, jeigu yra tik vienas konkretus tiekėjas, kuris gali tiekti reikalingas prekes, suteikti paslaugas ar atlikti darbus ir nėra jokios kitos priimtinos alternatyvos.

- Rizikos pirkimo inicijavime ir pasirengime:

- Techninių specifikacijų pritaikymas konkrečioms tiekėjams:

Kai trūksta žinių, konsultuotis su rinkos dalyviais, tačiau nereikėtų pamiršti tai deklaruoti (pranešant tiesioginiam vadovui tarnybiniu pranešimu).

Sudarant technines specifikacijas, pasidomėti, ar yra rinkoje bent trys / keturi fiziniai ar juridiniai asmenys, galintys įvykdyti reikalavimus.

Pirkimo vykdymas

Pirkimo organizatorius atlieka mažos vertės pirkimo procedūras Mažos vertės pirkimų tvarkos apraše numatytais būdais ir tvarka.

Neskelbiamos apklausos būdu pirkimo procedūros prasideda, kai VSAT kreipiasi į galimus tiekėjus prašydama pateikti pasiūlymus.

Pirkimo organizatorius (paskirtas VSAT vado įsakymu), vykdydamas pirkimą apklausia pirkimo paraiškoje nurodytus ne mažiau kaip 3 tiekėjus, išskyrus, jeigu rinkoje prekes, paslaugas ar darbus gali atlikti vienas ar keli tiekėjai, telefonu, tiesiogiai prekybos vietoje, vertina internete tiekėjų skelbiamą informaciją apie prekių, paslaugų ar darbų kainą ar kitaip vykdo pirkimą apklausos žodžiu būdu. Pastebėtina, kad prevencinę kontrolę atliekantis pareigūnas pakankamai dažnai nustato atvejus, kai rinkos tyrimo ir vėliau pirkimų vykdymo metu būna apklausiami mažiau galimų tiekėjų nei trys, kai jų realiai yra daugiau.

VSAT pirkimo organizatorius pirmiausia privalo įsigyti prekių, paslaugų ir darbų iš centrinės perkančiosios organizacijos arba motyvuoti savo sprendimą neatlikti pirkimo naudojantis centrinės perkančiosios organizacijos paslaugomis. Tačiau šios pareigos įsigyti prekių, paslaugų ir darbų iš centrinės perkančiosios organizacijos arba per ją gali būti nesilaikoma, kai atliekant neskelbiamą apklausą numatoma pirkimo sutarties vertė yra mažesnė kaip 10000 Eur (be PVM).

Po pirkimo etapo įvykdymo organizatorius užpildo VIPIS programoje Teikėjų apklausos pažymą, kurią vizuoja prevencinę kontrolę atliekantis asmuo, tvirtina VPS vedėjas, žodinės sutarties kortelę, kurią vizuoja prevencinę kontrolę atliekantis asmuo ir padalinį kuruojantis VPS darbuotojas. Esant poreikiui, rengia bei teikia vizuoti ir pasirašyti pirkimo–pardavimo sutartį. Gauna iš tiekėjo išankstinę sąskaitą, sąskaitą faktūrą arba PVM sąskaitą faktūrą, kurią pateikia ESPAV apmokėti. Jei pirkimo sutartis sudaroma žodžiu, pirkimo organizatorius VIPIS sistemoje užpildo Tiekėjų apklausos pažymą ir žodinės sutarties kortelę bei turi turėti išlaidas pagrindžiančius dokumentus (pavyzdžiui, fiskalinį kvitą ir (ar) sąskaitą faktūrą). Žodinės sutartys sudaromos ne ilgiau kaip iki biudžetinių metų pabaigos.

VSAT, siekdama užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, kaip jie apibrėžiami Viešųjų pirkimų įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje, reikalauja, kad VSAT darbuotojai, Komisijos nariai ar ekspertai, stebėtojai, dalyvaujantys pirkimo procedūroje ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, pirkimo procedūrose dalyvautų ar su pirkimu susijusius sprendimus priimtų tik prieš tai pasirašę konfidencialumo pasižadėjimą ir nešališkumo deklaraciją. Analogiški reikalavimai taikomi ir pirkimų organizatoriui. Konfidencialumo pasižadėjimą ir nešališkumo deklaraciją asmuo pasirašo, kai yra paskiriamas atlikti jam numatytas pareigas.

Paminėtinas labai blogos praktikos atvejis, kai vykdamas kriminalinės žvalgybos veiksmus buvo gauta duomenų apie VSAT galimą piktnaudžiavimą tarnyba ir kyšininkavimą vykdamas viešuosius pirkimus, tai yra VSAT darbuotojui buvo pavesta įvykdyti viešąjį pirkimą. Prieš paskelbiant minėtą viešąjį pirkimą minėtas darbuotojas iš anksto derinosi technines specifikacijas su galimu inventoriaus tiekėjo atstovu ir nurodė, kad informuos jį apie pirkimo pradžią. Paskelbus minėtą pirkimą, darbuotojas, vykdęs šį pirkimą, informavo apie tai galimą tiekėją bei dėjo visas pastangas, kad ta įmonė laimėtų, informuodamas juos apie konkurentų pasiūlymus. Minėtai įmonei laimėjus konkursą, VSAT darbuotojas, vykdęs konkursą, už „pastangas“ gavo sutartą atlygį, dėl to buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas bei perduotas teismui. Šiuo pavyzdžiu galima tik patvirtinti, kad ištis pakankamai daug terpių palikta korupcijos apraiškoms gyvuoti.

Rizikos pirkimo vykdymo etape

Centralizuotai perkama tik nedidelė prekių, paslaugų ir darbų dalis:

Siūlytina organizuojant pirkimus nustatyti prievolę organizatoriui patikrinti, ar darbai, prekės ir paslaugos gali būti perkamos centralizuotai;

Nekompetentingi pirkimų organizatoriai

Pirkimus vykdyti paskirti viešųjų pirkimų srityje kompetentingus asmenis, bent jau turinčius nors minimalias žinias;

pasirūpinti pirkimuose dalyvaujančių asmenų kompetencija šioje srityje, organizuojant jiems ar juos siunčiant į atitinkamus mokymus.

Atsižvelgiant į tai, kad pakankamai dažnai vykdamas viešuosius pirkimus būna apklausiami mažai galimų tiekėjų, arba net visiškai jų neapklausiami, siūlytina apsvarstyti ir nustatyti, kad pirkimo organizatorius, vykdydamas viešąjį pirkimą, turėtų apklausti pirkimo paraiškoje nurodytus ne mažiau kaip 5 tiekėjus, išskyrus, jeigu rinkoje prekes, paslaugas ar darbus gali atlikti vienas ar keli tiekėjai.

Konsultuotis su panašias prekes ar paslaugas jau įsigijusia kita perkančiąja organizacija;
Tuo atveju, kai didelė dalis „vieno tiekėjo“ viešųjų pirkimų, atlikti papildomą rinkos tyrimą;
Kai pirkime pasiūlymą pateikė tik vienas tiekėjas ar kitų tiekėjų pasiūlymai atmesti – peržiūrėti pirkimo procesą: ar buvo pakankamai iširta rinka, ar tiekėjas nėra anksčiau laimėjęs, ar nėra konkurenciją ribojančių susitarimų, interesų konfliktų požymių ir pan.

Pirkimo sutarties sudarymas ir vykdymas

Viešojo pirkimo komisija arba pirkimų organizatorius, įvykdę pirkimo procedūras, parengia pirkimo sutarties projektą, jeigu pirkimo sutarties projektas nebuvo parengtas kaip pirkimo dokumentų sudėtinė dalis, elektroniniu paštu suderina jį su VPS vedėju, TS darbuotoju bei ESPAV viršininku, pirkimų iniciatoriumi bei jo tiesioginiu vadovu ir su prevencinę pirkimų kontrolę atliekančiu asmeniu. Pirkimo sutartyje nurodomas už pirkimo sutarties vykdymą atsakingas asmuo. Pirkimo sutartis įsigalioja ją pasirašius abiem šalims arba kitais sutartyje numatytais atvejais.

Jei vykdant sudarytą pirkimo sutartį atsiranda poreikis keisti tam tikras sutartyje nustatytas sąlygas, pirkimo sutarties pakeitimą inicijuoja už pirkimo sutarties vykdymą atsakingas asmuo.

Už sutarties vykdymą atsakingas asmuo, nustatęs, kad numatomų keisti nustatytų pirkimo sutarties sąlygų keitimo pasirinkimo galimybė buvo numatyta pirkimo sutartyje, pakeitus pirkimo sutarties sąlygas nebus keičiamos esminės sutarties sąlygos, nebus pažeisti viešųjų pirkimų pagrindiniai principai, parengia sutarties projektą ir teikia derinti VSAT darbuotojams.

Rizikos pirkimo sutarties vykdymo etape:

Atsainiai žiūrima į prekių, paslaugų ar darbų kokybę, terminų laikymąsi ir nevertinama, kokią vertę sukuria įsigytos prekės, paslaugos ar darbai. Pasirinktinai atlikus prevencinę kontrolę, buvo nustatyta, kad paslaugos tiekėjo atliktus labai nekokybiškus darbus VSAT darbuotojas priėmė net neįvertinęs jų atlikimo kokybės vietoje. Vėliau, po prevencinę kontrolę atliekančio pareigūno pastabų, minėti nekokybiškai atlikti darbai buvo ištaisyti.

Siūlytina aiškiau reglamentuoti įsigytų prekių, paslaugų ir darbų priėmimo tvarką:

Skirti didesnę dėmesį asmenų, priimančių prekes, darbus ar paslaugas, patikimumui, kvalifikacijai ir jų veiklos kontrolei. Siūlytina, kad prekės, darbai ir paslaugos būtų priimamos mažiausiai „keturių akių“ principu. Tai yra, kai priimamos prekės daugiau nei už 5000 eurų, o paslaugos ir darbai daugiau kaip už 3000 eurų, paslaugų priėmimo aktą pasirašo bent 2 darbuotojai;

Siūlytina ne rečiau kaip kartą per mėnesį atlikti tarpinius tiekėjo / rangovo vykdomų darbų patikrinimus, esant nukrypimui nuo sudaryto darbų grafiko arba turint pagrįstų abejonių, kad sutartiniai įsipareigojimai gali būti neįvykdyti laiku, nedelsiant raštiškai informuoti savo tiesioginį vadovą apie galimas rizikas su konkrečiais siūlymais.

Tiekėjams ne laiku ar netinkamai vykdant ar vengiant vykdyti sutartinius įsipareigojimus, nedelsiant raštu informuoti tiesioginį vadovą ir inicijuoti sutartyje numatytų sankcijų taikymą.

Prekes ar paslaugas pagal sutartis iš tiekėjų / rangovų priimti tik patikrinus ir įsitikinus, kad prekės / paslaugos atitinka sutartyje ir jos prieduose nustatytus reikalavimus ir kad yra įvykdyti visi kiti tiekėjo sutartiniai įsipareigojimai, ypatingą dėmesį skiriant priimamų priekių / paslaugų kokybei ir komplektiškumui. Nustačius, kad prekių / paslaugų kokybė neatitinka sutartyse numatytų kriterijų, nepriimti prekių / paslaugų, pasinaudoti sutartyse bei Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nustatytomis pirkėjo / užsakovo teisėmis.

Prekių ar paslaugų priėmimo–perdavimo aktus pasirašyti tik preciziškai ir kruopščiai įvertinus gautą produktą. Esant poreikiui, inicijuoti komisijos sudarymą prekės ar paslaugos kokybei įvertinti.

Atsiradus poreikiui keisti viešojo pirkimo–pardavimo sutartis, turėtų būti tarnybos vado pavaduotojui teikiami išsamūs tarnybiniai pranešimai ir tik jam pritarus pasirašomi sutarčių pakeitimai.

Aiškiau apibrėžti darbuotojų įgaliojimus ir atsakomybę vykdant prekių, paslaugų ir darbų priėmimą. Apsvarstyti galimybę paskirti atsakingus asmenis, kurie užtikrintų tinkamą prekių tiekėjo, paslaugų tiekėjo ir darbų vykdytojo prisiimtų sutartinių įsipareigojimų vykdymą.

Vertinti viešųjų pirkimų rezultatus pagal jų atitiktį VSAT tikslams, kurių buvo siekiama vykdant viešuosius pirkimus.

Išanalizavus VSAT vidiniu teisės aktus reglamentuojančius viešuosius pirkimus, galima daryti prielaidą, kad jie nenustato detaliai ir aiškiai tikslingų ir proporcingų korupcijos prevencijos priemonių bei turėtų būti griežtesnis to reguliavimas, keliantis aukštesnius standartus nei VPĮ.

Interesų konflikto rizika – visuose pirkimo etapuose

Privačius interesus turėtų deklaruoti visi pirkimo procese dalyvaujantys asmenys: pirkimų poreikio formuotojai, planuotojai, iniciatoriai, vykdytojai, pirkimo komisijos nariai, gautas pirkimų dalyvių pretenzijas nagrinėjantys asmenys, asmenys, atliekantys ekspertinį pasiūlymų vertinimą, įsigytas prekes ir paslaugas priimančios darbuotojai ir kt.

Siūloma:

VSAT turėtų būti laikomasi VTEK patvirtintos nusišalinimo nuo sprendimų, galinčių kelti interesų konflikto situacijas, tvarkos.

VSAT turi užtikrinti, kad pirkimo procese nedalyvautų asmenys, kurie yra susiję su potencialiais arba jau pasiūlymus pateikusiai pirkimo dalyviais.

VSAT darbuotojai neturėtų priimti jokių dovanų iš pirkimų laimėtojų, dalyvių, jų partnerių.

VSAT turi būti skiriamas deramas dėmesys darbuotojų švietimui: kaip atpažinti interesų konfliktus, jų vengti ir kaip nusišalinti atsiradus jų regimybėi, atliekant kasdienės darbo funkcijas.

LR viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 14, 15 ir 17 str. numatyti įsidarbinimo ir atstovavimo apribojimai. Remiantis jais, ypatingą dėmesį reikia kreipti į galimus interesų konfliktus su išeinančio / išėjusio darbuotojo nauja darbovieta.

VSAT darbuotojai turi būti skatinami pranešti apie pastebėtus atvejus, kai buvę VSAT darbuotojai bando daryti poveikį priimamiems sprendimams.

Pažymėtina, kad visuose pirkimo etapuose galima interesų konflikto rizika.

Viešųjų pirkimų prevencinė kontrolė

Vadovaujantis VSAT taisyklėmis VSAT Imuniteto valdybos pareigūnas yra paskirtas vykdyti prevencinę pirkimų ir pirkimo sutarčių vykdymo kontrolę. VSAT Imuniteto valdybos pareigūnas tikrina ir vizuoja pirkimo paraiškas, technines specifikacijas, pritaria parengtiems pirkimo dokumentams, vizuoja pirkimo–pardavimo sutartis, esant poreikiui dalyvauja viešųjų pirkimų komisijų darbe.

VSAT Imuniteto valdybos pareigūnai, analizuodami pirkimo dokumentus, vertina, ar pirkimo sąlygose nustatyti bendrieji tiekėjų kvalifikacijos reikalavimai ir tiekėjų techninį bei profesinį pajėgumą apibūdinantys kriterijai (ekonominės ir finansinės būklės, techninio ir profesinio pajėgumo reikalavimai) atitinka teisės aktų nuostatas ir neriboja konkurencijos. Taip pat vertina, ar kvalifikacijos reikalavimai yra pagrįsti ir proporcingi pirkimo objektui, tikslūs ir aiškūs. Tas pats pasakytina ir apie techninės dalies reikalavimus. Vertinama, ar parengta techninė specifikacija neriboja konkurencijos.

2022–2024 metais VSAT Imuniteto valdybos pareigūnai, vykdydami viešųjų pirkimų prevencinę priežiūrą, įvertino:

2022 m. – 1551 viešųjų pirkimų paraišką. Dėl 167 paraiškų teiktos pastabos ir pasiūlymai. Atsižvelgiant į viešųjų pirkimų rizikos kriterijų, kad viešuosiuose pirkimuose dalyvavo vienas tiekėjas, buvo sudaryta anoniminė anketa bei išsiųsta 38 viešajame pirkime dalyvavusiems subjektams (aštuoniuose pirkimuose dalyvavusiems tiekėjams) anonimiškai pateikti informaciją dėl vykdytų viešųjų pirkimų. Informacijos dėl neskaidriai vykusių pirkimų negauta.

2023 m. – 1527 viešųjų pirkimų paraiškas. Dėl 156 paraiškų teiktos pastabos ir pasiūlymai.

2024 m. iki lapkričio 1 d. – 1207 pirkimo paraiškas ir pirkimo dokumentus. Buvo teiktos 79 pastabos paraiškų ir pirkimo dokumentų rengėjams.

Dažniausiai pasitaikantys trūkumai: apklausiamas tik vienas tiekėjas, nors rinkoje galinčių tiekti tos rūšies paslaugas ar prekes tiekėjų yra gerokai daugiau. Dažnu atveju neaprašoma norima nupirkti prekė ar paslauga (neįvardijami bent minimalūs reikalavimai). Taip pat rengėjai, pildydami paraiškas, dažnai nurodo perkamos prekės modelį ar gamintoją, o tai diskriminuoja kitus gamintojus. Be to, pasitaiko atvejų, kai pirkimų iniciatorius neprideda jokios techninės specifikacijos.

Taip pat buvo atliktas Varėnos pasienio rinktinės Druskininkų pasienio užkardos ginklinės remonto darbų patikrinimas. Atlikus įvykdytų darbų patikrinimą ir atitiktą techninės specifikacijos reikalavimams, už sutarties vykdymą atsakingam asmeniui buvo parodyti trūkumai ir nurodyta, jog priimant darbus šie trūkumai būtų pašalinti. Informacijos dėl minėtų pirkimų galimai neskaidraus vykdymo negauta.

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų prevencinė kontrolė yra labai veiksminga priemonė, užkardinant galimas korupcijos rizikas, tačiau norint dar geresnio rezultato būtina kompleksiskai taikyti įvairias kitas priemones. Tai yra rekomenduojama apsvarstyti pateiktus korupcijos rizikos mažinimo siūlymus bei juos kompleksiskai įgyvendinti, tam pasirengiant atitinkamus teisės aktus.
